

VIGILIA

2020 / 7

Vallás és természettudomány

TÖRÖK CSABA: Megfontolások az új ateizmus kapcsán
BAGYINSZKI ÁGOSTON: Isten cselekvése és a természettudomány

SÍK ATTILA: Hit és vallás az agykutató szemével

CSERMELY PÉTER: A tudomány és a hit békessége

A hívő és a nem hívő gondolkodás feszültsége. Schmal Dániel
filozófus és Boldogkői Zsolt molekuláris biológus vitája

ORAVECZ IMRE: Alkonynapló

BENGI LÁSZLÓ: Modern irodalom és természettudomány

Beszélgetés Tomáš Halíkkal

GÖRFÖL TIBOR:	A teherbírás	481
---------------	--------------	-----

VALLÁS ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNY

TÖRÖK CSABA:	Az apokalipszis lovasai. Megfontolások az új ateizmus kapcsán	482
BAGYINSZKI ÁGOSTON:	Isten cselekvése és a természettudomány	491
SÍK ATTILA:	Hit és vallás az agykutató szemével. Bevezetés a neuroteológiába	500

SZÉP/ÍRÁS

ORAVECZ IMRE:	Alkonynapló (próza)	507
TOMAJI ATTILA:	Fekete arc (vers)	509
MIKLYA ZSOLT:	Három felem; Mondatközök (versek)	510
BENGI LÁSZLÓ:	Ellentmondásos szövetség? Modern irodalom és természettudomány kapcsolata a 20. század első évtizedeiben (tanulmány)	511
PETRŐCZI ÉVA:	A hetvenötödik év – Szerb Antal emlékére (vers)	518
OLÁH ANDRÁS:	megkarcolva; évszakok; amikor egymásnak fájunk (versek)	519
TÓTH ANNA:	Nincs titok; Nyári anziksz (versek)	521
SZLUKOVÉNYI KATALIN:	Bevezető Denise Levertov verseihez	522
DENISE LEVERTOV:	A szál; Beismerés; Angyali üdvözlés (versek) (Petres Erika Lúcia fordításai)	525

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

GÖRFÖL TIBOR:	Tomáš Halíkkal	528
---------------	----------------	-----

MAI MEDITÁCIÓK

CSERMELY PÉTER:	A tudomány és a hit békessége. Hogyan táplálhatja egyik a másikat?	532
-----------------	--	-----

EGYHÁZ A VILÁGBAN

VÁRDA FERENC:	Esőben tüzet gyújtani	537
---------------	-----------------------	-----

MÚLTUNK ÉS JELENÜNK

KERESZTY RÓKUS:	Farkasfalvy Miklós Dénes nyugalmazott dallasi ciszterci apát emlékére	540
-----------------	---	-----

NAPJAINK

- A hívő és a nem hívő gondolkodás feszültsége. Schmal Dániel filozófus és Boldogkői Zsolt molekuláris biológus vitája 543

KRITIKA

LEGÉNDY KRISTÓF:	Kai Michel – Carel van Schaik: <i>Az ember három természete. A Biblia evolucionista olvasata</i>	553
------------------	--	-----

SZEMLE

(részletes tartalom a hátsó borítón)	556
--------------------------------------	-----

A tudomány és a hit békessége

CSERMELY PÉTER

1958-ban született Budapesten. Hálózatkutató, akadémikus. A Semmelweis Egyetem professzora, az Evangélikus Hittudományi Egyetem másodéves lelkes hallgatója.

Hogyan táplálhatja egyik a másikat?

Napjainkra a tudományterületek nagymértékű átfedése vált jellemzővé. Hálózatkutatóként a sejteinkben végbemenő minden történést (így például a sejtek döntéshozatali mechanizmusait) a szociális hálózatok kontextusában is értelmezni próbálok. Ezek a kereszt-kontextualizálási kísérletek rengeteg kreatív megoldást adnak. Emiatt különösen nehéz számomra a természettudományt önállóan kezelni a tudományterületeken belül. A vallás számomra a hitből fakad (nézet- és hagyományrendszerként, életvitelként és közösségként egyaránt). Így az alábbiakban a tudomány és a hit viszonyáról fogalmazok meg néhány gondolatot.

*

Bölcsnek mondjuk-e azt, aki okos? Nem feltétlenül. Nagyon sok okos kisgyerek van, de igen keveseket neveznénk közülük bölcsnek. Egy Nobel-díjasra kétségtelenül ráillik az a jelző, hogy: okos. Van azonban számos olyan Nobel-díjas, akivel beszélgetve még véletlenül sem jutna az ember eszébe, hogy: bölcs. A bűnbeesés története — „És látá az asszony, hogy jó az a fa eledelre s hogy kedves a szemnek, és kívánatos az a fa a bölcsességéért: szakaszta azért annak gyümölcséből, és evék, és ada vele lévő férjének is, és az is evék.” (Ter 3,6; Károli-fordítás) — arra tanít minket, hogy a bölcsesség nem tulajdonítható csak úgy el, egy mozdulattal, egy falással. Salamon története azt mutatja meg nekünk (1Kir 3,9), hogy a bölcsesség csak Istentől kérhető — és kapható meg. Hadd emeljek itt ki egy nagyon fontos gondolatot: az alázat fogalmát. Salamon nem „szakaszt”, hanem Istentől kér. Salamon királyként sem gondolja, hogy hatalmában állna a bölcsességet megszerezni. Salamon számára nemcsak szólásként, de saját (*vénsége előtti...*) életében is a „bölcsesség kezdete — az Úrnak félelme” (Péld 1,7).

A növekvő tudás — jó esetben — alázatot terem. Az Einsteinnek tulajdonított mondás szerint a tudás az egó reciproka. Azaz a „tudás → alázat” gondolatmenet fordítva is igaz: az óriási egó nem eredményez kiterjedt tudást. Doktoranduszok általában úgy vélik, hogy az Ő Tudományos Munkájuk — az egész világ. Kezdő kutatóként az ember rájön arra, hogy van az Ő munkája — és van mellette a világ (körülbelül egyforma mértékben és értékben...). Az

érett kutató belátja, hogy az ő munkája a világnak egy elhanyagolhatóan törpe eleme, amely (jó esetben...) beleilleszkedik a hasonlóan törpe elemek hosszú-hosszú láncolatába. A tudás tehát belátást, alázatot terem, mert felismerteti a már birtokolt tudás és a Teljesség közötti áthidalhatatlan különbséget.

A Teljesség nem csak azért van igen messze a birtokolt tudás határától, mert a tudás véges, a Teljesség pedig végtelen. (És ahogyan „megértünk”; azaz *valójában: megkapunk*; a Teljességből újabb és újabb darabokat, úgy marad a Teljesség el nem ért része még mindig és változatlanul végtelen.) A Teljesség azért sem fogadható be a számunkra, emberi halandók számára, mert az agyunk „csökkent”. A „csökkent” szóról nem a „csökönnyös”-re, hanem a „visszamaradt”-ra és a „kicsi”-re érdemes ilyenkor asszociálni. Az emberi agy központi információ-feldolgozó kapacitása (azaz az agyunk számítógépének a processzora) rendkívül kicsi. Máshogyan fogalmazva ugyanezt: a munkamemóriánk egymással párhuzamosan csak néhány információt képes feldolgozni. (Vannak sejtések arra, hogy ez a „néhány” információ a korábbi 5–10-ről ebben a században valamennyire megnőtt, de akármennyire is nőtt, még mindig semmi ahhoz a milliányi információmorzsához képest, amely bombáz minket nap mint nap.) Emiatt a szűkös információ-feldolgozó agykapacitás miatt kell a tudományos felismeréseket lineáris információ-sorozatként átadható történetekké, avagy képletekké gyúrni. Ezeket a lineáris információ-sorokat gazdagíthatja ugyan a kép és/vagy az előadás hevülete, de a lényeg akkor is az marad, hogy a tudományos megállapításokkal „emészthetővé”, azaz „kanalizálhatóvá” tegyük a világegyetemet.

Minden emberi megismerési formának alkalmazkodnia kellett az agyunk szűk információ-feldolgozási kapacitásához. *A köznapi megismerés* a részletek részleteit ismeri meg. Ez történik akkor, amikor kisgyermekként rájövünk arra, hogy a kályha télen forró, és ezért a tapogatása lehetőleg kerülendő. *A tudományos megismerés* a részletek Teljességét szeretné megismerni. „Mindent” akar tudni vizsgálódása tárgyáról, de ezért kénytelen vizsgálódásának a tárgyat annyira leszűkíteni, ami néha már a száználmasság határát súrolja. (Sokan emlékezhetnek Selye János *Álomtól a felfedezésig* című könyvének az egyik hősére, aki az ürülék vastartalmát volt képes igen precízen meghatározni. Hősünk egy idő után már minden, a környezetében fellelhető ürüléket mozgósított arra, hogy e csodálatos módszer újabb és újabb gyümölcsöket teremhessen a kezében.) *A művészi megismerés* (is) a Teljességről szeretne mondani valamit, de csak a Teljesség részletének ábrázolására képes. A művész azt a részletet tudja átadni, amely az ő szubjektumán átszűrve a Teljességből megmaradt. A Teljesség Teljességének a megismerése csak a *hitbéli megismerés* által lehetséges.

A hit azonban sokkal több, mint pusztán megismerés. A hit létforma. A hit bizonyosság. Bizonyosság abban, hogy össze vagyok

kötve a Teljességgel, és ami összeköt, az a szeretet. „Az Isten szeretet” (1Ján 4,8b). Urunk kegyelme által befogadást nyertünk a Szentháromság szeretetáramába. Ez megmutatja életünknek az egónkat a dolgok közepéről a helyére tevő új középpontját. Életünk valódi középpontja nemcsak teljes, nemcsak állandó és biztos, hanem örömmel be is fogad minket magába.

Valahol ezért nehéz nekem a „hitvitákban” részt vennem. A hit nem attól válik szilárdabbá (avagy rendül meg), hogy az ősrobbánás 13 egész hány tized milliárd éve volt. Az sem tesz hozzá, avagy vesz el a hitből jottányit sem, hogy a szinoptikusoknak, avagy János evangélistának volt-e igaza Jézus halálának pontos időpontját illetően. A hit nem a részekben hisz, hanem az Egészet látja, érzi meg. Tiszteletreméltó, de valahol szánalmasan emberi dolog a tudomány aprólékosságával cáfolni, avagy bizonyítani a hitet. Mindez persze semmit sem von le azoknak a szép erőfeszítéseknek az értékéből, amelyekkel az emberiség megpróbálja törpe gondolkodásával átfogni a Végtelent. De ha valaki úgy gondolja, hogy a tudományos okfejtésével „pontot tett az i”-re, és „megmagyarázta” (avagy megcáfolta) Istent, az óriási aránytévesztés. Mindaz a ráismerés, amelyet Istenből a csökött agyunk megkap, hatalmas ajándék. Úgy is mondhatnám, hogy az emberi megismerés minden ilyen pillanatában a vakok csapata az elefántot körbeállva, újabb részét tapogathatta meg.

Nézőpontunk kárvallottan korlátos volta miatt a hitemről én csak tanúságot tudok tenni — nem kevesebbel, mint az életemmel. Kevesebb, mint az egész életünk ugyanis Jézushoz nem elég. Jézus nem egy puzzle, akit össze lehet rakni darabokból. Jézus a „beleütkezés köve” (Róm 9,32; Károli-fordítás), akivel kapcsolatban csak igen/nem viszonyulás alakítható ki. Fél-Jézust nem lehet befogadni. Jézus sem tud az életünk felével mit kezdeni. A vasárnapi keresztény még nem tért meg.

*

Noha kisgyermekkorom óta hívőnek hittem magam, én sem tértem meg egészen négy évvel ezelőttig. Ekkor történt az, hogy egy 15 éve nem látott diákom a Centrál Kávéházban felhívta a figyelmeimet Ávilai Szent Teréz *A belső várkastély* című könyvére. Ahogyan elkezdtem olvasni Szent Teréz könyvét, rádöbbenem, hogy lelkünk hét szobájából, ahol a legbenső szoba Isten maga, voltam én már a negyedik szoba küszöbén is — de mindig visszaestem az elsőbe. Világossá vált előttem, hogy Isten Országá nem valami olyan, amit a halálunk után lehet majd (jó esetben...) megtapasztalni. Isten Országá bennünk van — és már e földi létünkben kitérülhet előttünk. Erős vágy fogott el, hogy közelebb kerüljek Urunk valóságához. Keresni kezdtem az utakat. Rábukkantam a szentignáci lelkiségre. Rendszerező elmeként végtelenül megfogott a szentignáci lelki-gyakorlatok „módszeres haladása”. Kreatív elmeként igen vonzó

volt számomra az imabeszélgetések óriási szabadsága. Evangélikusként pedig az igei megalapozottság volt mélyen rokon. Elvégeztem tehát a mindennapok lelkigyakorlatát, a 30 napos szentignáci lelkigyakorlatot, és végigjártam sok zárándokutat.

A kegyelmek áradatát kaptam meg — néhány év alatt. Hadd javasoljam annak az Olvasónak, aki esetleg a részletekre kíváncsi, hogy olvassa el *A mindennapi kenyeriünk. Személyes vallomás az élet teljességéről* (<http://csermelyblog.hu/kenyer>) című írásomat (avagy a honlapon található más írásokat). Az áradat után feszengeni kezdett bennem a sok-sok megkapott kegyelem. Nem lehetek én egy olyan hörcsög, aki mindent csak a pofazacskójába gyűjt! Vissza kell ebből adnom — sokat. Ez a késztetés vezetett engem vissza abba az angyalföldi evangélikus gyülekezetbe, ahol megkereszteltek, és ahol konfirmáltam — negyven évvel korábban. Egy szerető, befogadó közösségre leltem az egykori gyülekezetemben, amelynek ma már a felügyelője (világi vezetője) vagyok. Még mélyebb tudásra, még hitelesebb szolgálatra vágytam. Így kerestem meg (hatvan évesen) az Evangélikus Hittudományi Egyetemet, hogy jelentkezsem a 30 kredites teológiai alapképzésre. „A következő szeptemberben szeretettel várjuk” — volt a válasz. Kevésnek tűnt azonban nekem az, hogy a Szentírást ne az eredeti nyelveken tanulmányozzam. Lehet-e hébert és koiné görögöt tanulni? „Ó, éppen januárban indul erre egy féléves kurzus” — kaptam válaszként. Jelentkeztem hát arra is. A jelentkezéseim hetének a végén jött oda Bódi Emese testvérem a gyülekezetemben (aki az Evangélikus Hittudományi Egyetem tanára), hogy: „Péter! Úgy döntött az evangélikus egyház, hogy sok évtized után újraindítja a késői elhívásúak lelkészképzését.” Mellbevágott a mondat. „És mivel indul a képzés?” — kérdeztem Emesét. „Fél éves héber és koiné görög kurzussal januártól, amelyet szeptembertől a 30 kredites teológiai képzés követ.” Megfordult velem a világ... Hát hiszen én a múlt héten jelentkeztem mindkettőre!

Három hónap imádság következett. Én akarom-e azt, hogy lelkész legyek, avagy Isten elhívása mindez? Amikor Urunk, ahogyan Boldog Brenner János sírjánál imádkoztam, már negyedszer dörögölte bele az orromat abba, hogy „Hiszen én hívlak téged!”; képtelenség volt tovább kételkednem. Odaálltam a lelkészem, Grendorf Péter elé. „Lelkészségre kaptam elhívást, Péter. Tudod-e támogatni?” — „Tudod Péter, a feleségemmel, Melindával már hetek óta erről beszélgettünk. De nem akartunk szólni neked, mert ha ez az Úr hívása, akkor neked kell jönnöd hozzánk.” Magam sem hittem el, hogy munka mellett tizenheten fél év alatt meg fogunk tanulni héberül és görögül. Megtanultunk. Még hozzá igen használható módon. Azóta már a teológiai alaptárgyakat is elvégeztük. Ha Isten úgy akarja, kevesebb, mint három év múlva felszentelt pap (ordinált lelkész) lehet belőlem. Nagyon nagy örömet okoz már most is az igehirdetésekre való készülés. A tudomány békességre lelt bennem a hitben, és a hit békességet kötött a tudománnyal.

Hogyan táplálhatja a tudomány a hitet és a hit a tudományt? A hálózat kutatás kivételesen szép területe a tudománynak ahhoz, hogy felfedezhessük a teremtett világ egységét és annak szépségét. Nem lehet nem ámulva megállni akkor, amikor kiderül, hogy az egyszerű fehérjék pontosan ugyanazzal a „Hebbi tanulási mechanizmussal” tanulnak, mint az agyunk, vagy amikor rájövünk arra, hogy a komplex rendszerek döntéshozatali mechanizmusai azonosak — függetlenül attól, hogy társadalmak, idegsejtek, avagy molekulák hálózatáról beszélünk. Az ilyen mesterien kimunkált egyezések láttán a hálózatkutató ugyanazt a megrendülést érzi, mint a fizikusok, amikor rádöbbsenek arra, hogy ha csak mérhetetlen kis értékkel is odébb mozdítanánk a világegyetem legfontosabb állandóit — akkor összedőlné az egész mindenség. Amikor a tudományban az ember valami nagyobb lépéshez elér, akkor a megismerés esztétikai kategóriává alakul át. Ilyenkor hirtelen feltárul az addig gyanútlanul botorkáló tudós szeme előtt — a szépség. A tudós a harmónia egy olyan fajtájának lesz az első átélője a felfedezés ezen ritka pillanataiban, amelyet előtte még soha semmilyen ember nem tapasztalt. Nem lehet nem megérezni ilyenkor, hogy Isten terébe kerültünk, és szent földön járunk, ahol nagy alázattal le kell, hogy vegyünk a sarunkat (Kiv 3,5).

Az igehirdetésre való felkészülés során váratlanul nagy segítséget ad a tudományos életben eltöltött negyven év. Az a türelem, amelyet az ember hosszú évek tudományos vizsgálódásai során megtanult, hogy ne ugorjon túl korán előre, és ne vonjon le elhamarkodott következtetést, hatalmas előny akkor, amikor Isten igéjét hagyjuk érlelődni a lelkünkben. Az a részletekre való érzékenységgel, amely minden tudományos vizsgálódás alapvető tulajdonsága, igen hasznossá válik akkor, amikor a Szentírás textusát kell szóról szóra értelmezni — az eredeti nyelven. Az az átlátás, amely a tudományos közlemények ezreinek átolvasása és összehasonlító elemzése során kialakult, igen jól segíti azt, amikor egymástól távol lévő igehelyek egybecsengő üzenetét kell felfedezni. Mindezt pedig egybeérleli az ima és a kegyelem. A lelki érlelődés visszafelé, a tudomány felé is hat. Sokkal fontosabb összefüggéseket lát meg az ember a tudományos vizsgálódás során akkor, ha lelki gazdagsággal és lelki mélységgel teszi — semmint ha nem. Tudom — mert átéltem mind a kettőt.

Az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen velünk (2Kor 13,13). És őrizze meg az Ő békeségében a tudományt és a hitet — velünk együtt. Ámen.